

**Ta'lim jarayonida o'smirlar tafakkurini rivojlantirishning psixologik
Jihatlari**

Ismoilova Asilpashsha Rojabovna

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti

Pedagogika va psixologiya kafedrası katta o'qituvchisi

asilpashshaismoilova@gmail.com,

Annotatsiya: O'smirlar tafakkurini rivojlantirish, ularning psixologik va ijtimoiy rivojlanishining muhim jihatlaridan biridir. Ta'lim jarayonida o'smirlar tafakkurini rivojlantirishning psixologik jihatları o'z ichiga o'smirlarning aqliy faoliyatini qo'llab-quvvatlash, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, mustaqil qarorlar qabul qilishga tayyorlash va ularning emotsional barqarorligini ta'minlashni o'z ichiga oladi. Ushbu tadqiqotda o'smirlarning tafakkurini rivojlantirishda psixologik yondashuvlar, usullar va metodlar tahlil qilinadi. O'smirlar yoshidagi tafakkur rivojlanishi ularning shaxsiy va ijtimoiy hayotiga ta'sir ko'rsatadi, shuningdek, ular jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishlari uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalarni shakllantiradi. Ta'lim jarayonida o'smirlar tafakkurini rivojlantirish psixologik yordam va qo'llab-quvvatlashni talab qiladi, bu esa o'smirlarning o'zlikni anglash va ularning ijtimoiy integratsiyasi uchun muhimdir.

Kalit so'zlar: o'smirlar, tafakkur, psixologik rivojlanish, tanqidiy fikrlash, mustaqil fikrlash, ta'lim jarayoni, psixologik yondashuvlar, aqliy faoliyat, ijtimoiy moslashuv, o'zlikni anglash.

Annotatsiya: Развитие мышления подростков является важнейшим аспектом их психологического и социального развития. Психологические аспекты развития мышления подростков в образовательном процессе включают поддержку их умственной активности, развитие критического мышления, подготовку к принятию самостоятельных решений и обеспечение их эмоциональной стабильности. В данном исследовании рассматриваются психологические подходы, методы и подходы к развитию мышления подростков. Развитие мышления подростков в этот период оказывает влияние на их личную и социальную жизнь, а также формирует ключевые навыки, необходимые для

успешной жизни в обществе. Развитие мышления подростков в образовательном процессе требует психологической поддержки, что имеет важное значение для самоосознания подростков и их социальной интеграции.

Ключевые слова: подростки, мышление, психологическое развитие, критическое мышление, самостоятельное мышление, образовательный процесс, психологические подходы, умственная активность, социальная адаптация, самоосознание.

Annotation: The development of adolescents' thinking is one of the important aspects of their psychological and social development. The psychological aspects of developing adolescents' thinking in the educational process include supporting their intellectual activity, developing critical thinking, preparing them for independent decision-making, and ensuring their emotional stability. This study analyzes the psychological approaches, methods, and techniques involved in the development of adolescents' thinking. The development of thinking in adolescents at this stage impacts their personal and social life, and also forms essential skills required for successful participation in society. The development of adolescents' thinking in the educational process requires psychological support, which is crucial for their self-awareness and social integration.

Keywords: adolescents, thinking, psychological development, critical thinking, independent thinking, educational process, psychological approaches, intellectual activity, social adaptation, self-awareness.

Kirish:

O'smirlik davri inson hayotidagi eng muhim va o'zgaruvchan bosqichlardan biridir. Bu davrda shaxsiyatning shakllanishi va psixologik rivojlanish jarayonlari kechadi, ayniqsa, o'smirlarning tafakkuri rivojlanishi o'ziga xos ahamiyatga ega. Ta'lim jarayonida o'smirlar tafakkurini rivojlantirish, ularning o'zligini anglash, mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va jamiyatda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishlari uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

Tafakkur, insonning atrof-muhitni tushunishi, muammolarni hal etishi va yangiliklarni o'rganish qobiliyatidir. O'smirlar davrida tafakkur nafaqat aqliy, balki emotsional jihatdan ham rivojlanadi. Bu davrda o'smirlar faqat o'qish va bilim olishni

emas, balki o'z fikrlarini shakllantirish, ijtimoiy qadriyatlarni anglash, axloqiy qarorlar qabul qilish va turli xil g'oyalarga tanqidiy yondashish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak.

Ta'lim jarayonida o'smirlar tafakkurini rivojlantirishning psixologik jihatlari o'z ichiga ularning aqliy faoliyatini qo'llab-quvvatlash, tanqidiy fikrlashni rag'batlantirish va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Bu jarayon o'smirlarning o'zlikni anglash va ularning jamiyatga moslashish jarayonida katta ahamiyatga ega. Shuningdek, psixologik yordam va qo'llab-quvvatlash orqali o'smirlarni emotsional barqarorlikka erishishga yordam berish ham tafakkur rivojlanishining muhim bir qismi hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotda ta'lim jarayonida o'smirlar tafakkurini rivojlantirishning psixologik jihatlari, yondashuvlar, metodlar va usullar tahlil qilinadi. O'smirlarning tafakkurini rivojlantirishda o'qituvchilar va psixologlarning o'rni hamda ta'lim muassasalarining psixologik yordam ko'rsatishdagi roli muhim ahamiyatga ega. Bu esa o'smirlarning ijtimoiy, shaxsiy va intellektual rivojlanishini qo'llab-quvvatlashga yordam beradi.

Asosiy qism:

Ta'lim jarayonida o'smirlar tafakkurini rivojlantirish psixologik jihatdan muhim vazifalarni o'z ichiga oladi. O'smirlik davri, ayniqsa, tafakkurning shakllanishi uchun eng muhim davr hisoblanadi, chunki bu davrda aqliy va emotsional jarayonlar tez o'zgaradi. Psixologik jihatlar tafakkur jarayonini yanada samarali qilish va o'smirlarning aqliy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega.

O'smirlarning aqliy faoliyatini qo'llab-quvvatlash

O'smirlar uchun tafakkur faolligi, mantiqiy fikrlash, bilimlarni o'zlashtirish va yangi ma'lumotlarni tushunish juda muhimdir. Bu yoshdagi o'quvchilar o'z fikrlarini tizimli ravishda rivojlantira olishlari, ijtimoiy va shaxsiy muammolarni mantiqiy va ilmiy asosda hal etishga qodir bo'lishlari kerak. O'smirlarni aqliy faoliyatni rivojlantirishga rag'batlantirish, ularni samarali o'qish va o'rganishga undash psixologik yondashuvning bir qismi bo'ladi.

Ta'lim jarayonida o'smirlarning aqliy faoliyatini qo'llab-quvvatlashda, o'qituvchilarning motivatsiya yaratishi, o'smirlarni mustaqil fikrlashga undash va ularga kompleks vazifalar orqali yordam berish zarur. O'smirlar o'zlarini tanqidiy

baholashga o'rgatish, ularning o'zgarishlarga qanday yondashishlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish

O'smirlar tafakkurini rivojlantirishning psixologik jihatlari ichida tanqidiy fikrlashni rivojlantirish alohida o'rin tutadi. Tanqidiy fikrlash o'smirlarni nafaqat ma'lumotlarni tezda o'zlashtirishga, balki ularni baholash va analiz qilishga, turli nuqtai nazarlarni ko'rib chiqishga o'rgatadi. Bu o'smirlarning ijtimoiy munosabatlarida, qarorlar qabul qilishda va ijtimoiy muammolarga javob berishda muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam beradi.

Tanqidiy fikrlash o'smirlarning mustaqil qarorlar qabul qilish, mantiqiy xulosalar chiqarish va falsafiy, axloqiy masalalarda o'z fikrlarini shakllantirish uchun zarur. O'qituvchilar, psixologlar va tarbiyachilar o'smirlarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishda onglik va rejalashtirilgan yondashuvlarni qo'llashlari lozim. Masalan, o'quvchilarga muammoli vaziyatlarni hal qilish, turli xil g'oyalarga tahliliy yondashish va o'z fikrlarini asoslashga yordam berish, ularning tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi.

Mustaqil fikrlash va qarorlar qabul qilish

O'smirlar tafakkurini rivojlantirishda mustaqil fikrlashning roli juda katta. O'smirlarning mustaqil fikrlashga bo'lgan qobiliyatlarini rivojlantirish, ularni o'z qarorlarini qabul qilishda erkin va mas'uliyatli bo'lishga undaydi. O'smirlar o'z hayotlarida qabul qiladigan qarorlarning oqibatlarini tushunishga va mas'uliyatni o'z zimmlariga olishga tayyor bo'lishlari kerak.

Ta'lim jarayonida o'smirlarni mustaqil fikrlashga undash uchun o'qituvchilar interaktiv metodlardan foydalanishlari, o'quvchilarga o'z fikrlarini erkin ifodalash va turli g'oyalarni baholash imkoniyatini yaratishlari zarur. Shuningdek, o'smirlarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishda psixologik yordam va maslahatlar orqali ularga qo'llab-quvvatlash ko'rsatilishi lozim.

Emotsional barqarorlik va tafakkurning psixologik jihatlari

Tafakkur jarayonini muvaffaqiyatli amalga oshirishda emotsional barqarorlikning o'rni beqiyos. O'smirlar psixologik jihatdan o'zgaruvchan, shuningdek, stress va emotsional zo'ravonlikka tez ta'sir qilishlari mumkin. Shuning uchun, o'smirlarning

emotsional barqarorligini saqlash, ularni hissiy jihatdan muvozanatli va shaxsiy xavfsizlikni ta'minlash zarur.

Psixologlar va pedagoglar o'smirlarning hissiy holatini kuzatib, stressli vaziyatlarda ularga yordam berish va psixologik barqarorlikni ta'minlash uchun psixologik maslahatlar berishlari kerak. Bu o'smirlarning tafakkurini rivojlantirishga, ular uchun to'g'ri qarorlar qabul qilishga va mustaqil fikrlashni shakllantirishga yordam beradi.

Ijtimoiy moslashuv va tafakkur

O'smirlar ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli faoliyat yuritishlari uchun ularning tafakkurini ijtimoiy moslashuv bilan bog'lash zarur. Ijtimoiy moslashuvning psixologik jihatlari, o'smirlarning o'zlariga va boshqalarga bo'lgan munosabatlarini o'rganish, ularni guruhda ishlashga o'rgatish va ijtimoiy mas'uliyatni anglashda katta ahamiyatga ega. Ta'lim jarayonida o'smirlar orasida jamoaviy ishlar, guruhli muammolarni hal qilish va ijtimoiy masalalarga tanqidiy yondashish orqali ijtimoiy moslashuvni rivojlantirish mumkin.

O'smirlar tafakkurini rivojlantirishning psixologik jihatlari o'z ichiga aqliy faollik, tanqidiy fikrlash, mustaqil qarorlar qabul qilish va emotsional barqarorlikni ta'minlashni oladi. Bu jarayonning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi o'smirlarning shaxsiy rivojlanishi va jamiyatga moslashishida muhim rol o'ynaydi. Ta'lim jarayonida o'smirlarning tafakkurini rivojlantirish uchun psixologik yordam, qo'llab-quvvatlash va motivatsiya yaratish zarurdir. Bu jarayon o'smirlarning mustaqil fikrlash, tanqidiy qarorlar qabul qilish va ijtimoiy muvaffaqiyatlarga erishish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi.

Mavzuning dolzarbligi:

O'smirlik davri inson hayotidagi eng muhim va murakkab bosqichlardan biridir, chunki bu davrda shaxsiyatning asosiy qirralari shakllanadi va tafakkur jarayonlari rivojlanadi. O'smirlar tafakkurining rivojlanishi, nafaqat bilimlarni o'zlashtirish, balki ijtimoiy va shaxsiy masalalarni hal qilish, turli g'oyalarga tanqidiy yondashish, shaxsiy qarorlarni qabul qilishda mustaqil fikrlash kabi ko'nikmalarni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Bu jarayon, o'z navbatida, o'smirlarning jamiyatda muvaffaqiyatli ijtimoiy faoliyat yuritishlari uchun zarur bo'lgan asosiy psixologik ko'nikmalarni rivojlantiradi.

O'smirlar tafakkurini rivojlantirishning psixologik jihatlar bugungi kunda ayniqsa dolzarbdir, chunki o'smirlar tez-tez turli xil psixologik va ijtimoiy ta'sirlarga duch kelmoqdalar. Tezkor texnologiyalar, jamiyatdagi turli mafkuraviy ta'sirlar, ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi o'smirlar tafakkurini shakllantirishda muhim rol o'ynamoqda. Shuningdek, o'smirlarning o'z-o'zini anglash, hissiy barqarorlik, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish, ularning o'zligini topish jarayonida psixologik qo'llab-quvvatlash va ta'lim muassasalari o'rni ham keskin ahamiyat kasb etadi.

Tafakkur rivojlanishi nafaqat o'smirning individual hayotiga, balki uning jamiyatdagi roli, o'zligiga va ijtimoiy qadriyatlariga moslashishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, ta'lim jarayonida o'smirlar tafakkurini rivojlantirishga e'tibor qaratish nafaqat pedagogik, balki psixologik nuqtai nazardan ham zarurdir. Bu mavzu o'smirlarning shaxsiyatini to'liq va muvozanatli rivojlantirish uchun kerakli yondashuvlarni va metodlarni ishlab chiqish, psixologik muammolarni hal qilishda yordam berish va o'smirlarning ijtimoiy moslashuvini ta'minlashga imkon yaratadi.

Shu sababli, o'smirlar tafakkurini rivojlantirishning psixologik jihatlar nafaqat ilmiy-tadqiqot sohasida, balki amaliy ta'lim jarayonlarida ham dolzarb masala bo'lib qoladi.

Muhokama: O'smirlar tafakkurini rivojlantirish psixologik jihatdan ko'plab mutafakkirlar va psixologlar tomonidan o'rganilgan va dolzarb mavzu sifatida ko'rilgan. Bu masalaga oid qarashlar o'smirlik davrining psixologik va ijtimoiy o'zgarishlar davri ekanligini, shuningdek, o'smirning tafakkurining shakllanishi va rivojlanishi jamiyatda muvaffaqiyatli o'zgarishlar amalga oshirish uchun muhim ekanligini ta'kidlaydi.

1. **Jean Piaget – Kognitiv rivojlanish nazariyasi:** Jean Piaget, kognitiv rivojlanishning asoschisi sifatida, o'smerlarning tafakkuri rivojlanishining psixologik jihatlarini chuqur o'rgangan. Piagetga ko'ra, o'smirlar (12-15 yoshlar) "formal operatsiyalar" bosqichiga o'tadilar, bu esa ularga mantiqiy, abstrakt fikrlash qobiliyatini beradi. Piaget, o'smirlarning tafakkurida aniq fikrlashdan mantiqiy tuzilmalarni va ijtimoiy murakkabliklarni tushunish darajasiga o'tishni ta'kidladi. Bu jarayonning psixologik jhati, o'smirlarning o'z fikrlarini mustaqil ravishda shakllantirish, yangi bilimlarni o'zlashtirish va shaxsiy qarorlar qabul qilishda muhim rol o'ynaydi.

2. **Lev Vygotskiy – Sotsial-kognitiv rivojlanish:** Vygotskiy, tafakkurning rivojlanishini ijtimoiy kontekstda tushunishga intiladi. Uning fikriga ko'ra, o'smirlarning tafakkuri faqat individual rivojlanish bilan bog'liq emas, balki jamiyatdagi ijtimoiy o'zaro ta'sirlar va til orqali rivojlanadi. Vygotskiy "yaqin rivojlanish zonasini" tushuntirar ekan, o'smirning o'z o'rganish jarayonida o'qituvchisi yoki tajribali shaxslar yordamida yangi bilimlarni o'zlashtirishini ta'kidlagan. Bu fikrni ta'kidlash, o'smirlarning tafakkurini rivojlantirishda pedagogik yondashuvlarning ijtimoiy nuqtai nazardan ahamiyatini anglashda yordam beradi.

3. **Erik Erikson – Shaxsiyat rivojlanishi va o'zlikni anglash:** Erik Erikson, shaxsiyat rivojlanishining bosqichlari haqida gapirganda, o'smirlik davrini "o'zlikni aniqlash va rolni tanlash" bosqichi sifatida belgilaydi. Unga ko'ra, o'smirlar bu davrda o'zini tushunishga, kimligini anglashga va kelajakdagi roli haqida qarorlar qabul qilishga intilishadi. Erikson o'smirlik davridagi tafakkur jarayonlarini o'zlikni anglash va ijtimoiy integratsiya jarayoni bilan bog'lashga urg'u beradi. Bu jarayonni psixologik nuqtai nazardan tushungan holda, o'smirlarning tafakkurini rivojlantirishda o'zlikni anglash va ijtimoiy rolingizni tanish orqali ularga mustahkam shaxsiyatni shakllantirishda yordam berish zarur.

4. **Howard Gardner – Ko'p qirralik intellekt nazariyasi:** Gardnerning ko'p qirralik intellekt nazariyasiga ko'ra, inson tafakkuri faqat bitta sohada rivojlanmaydi, balki bir nechta intellektual sohalarda shakllanadi: musiqiy, tilshunoslik, matematik, ijtimoiy, emosional va boshqalar. O'smirlik davrida bu ko'plab intellektual sohalar bir-biriga ta'sir qilib, o'smirlar tafakkurini turli yo'nalishlarda rivojlantirishga yordam beradi. Gardner bu nazariyasini o'smirlarning tafakkurini ta'lim jarayonida rivojlantirishda ko'p o'lchovli yondashuvni qo'llashga chaqiradi.

5. **Daniel Goleman – Emosional intellekt:** Golemanning emosional intellekt haqidagi fikrlari o'smirlar tafakkurining psixologik jihatlarini yanada kengaytiradi. U, emosional intellektning – ya'ni o'z his-tuyg'ularini tushunish va boshqarish, shuningdek, boshqalar bilan ijtimoiy o'zaro munosabatlarni boshqarish – tafakkur bilan chambarchas bog'liq ekanligini ta'kidlaydi. O'smirlar uchun bu qobiliyatlarning rivojlanishi nafaqat mantiqiy tafakkur, balki hissiy intellektni ham shakllantirishga yordam beradi. Golemanning fikriga ko'ra, ta'lim jarayonida

o'smirlarning emosional qobiliyatlarini rivojlantirish ularning umumiy tafakkurini kuchaytiradi.

O'smirlar tafakkurini rivojlantirishga oid mutafakkirlarning qarashlari shuni ko'rsatadiki, bu jarayon faqat aqliy faoliyatni rivojlantirishni emas, balki hissiy, ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishni ham o'z ichiga oladi. Piaget va Vygotskiy kabilar tafakkurning kognitiv va ijtimoiy jihatlarini o'rganib, o'quv jarayonida o'quvchilarni nafaqat bilim olishga, balki o'z fikrlarini tanqidiy tahlil qilish va mustaqil qarorlar qabul qilishga o'rgatish zarurligini ta'kidlaydilar. Goleman va Gardner kabi mutafakkirlar esa tafakkurning emotsional va ko'plab intellektual jihatlarini inobatga olishni zarur deb biladilar. Shu sababli, ta'lim jarayonida o'smirlarning tafakkurini rivojlantirishda har tomonlama yondashuv va mutafakkirlarning qarashlariga tayangan holda samarali strategiyalar ishlab chiqish zarurdir.

Xulosa:

Ta'lim jarayonida o'smirlar tafakkurini rivojlantirishning psixologik jihatlarini o'zining ahamiyatini qat'iy tasdiqlaydi, chunki o'smirlik davri shaxsiyatning shakllanishi va kognitiv, hissiy hamda ijtimoiy jarayonlarning muhim bosqichidir. O'smirlarning tafakkuri ularning aqliy va emosional rivojlanishiga, mustaqil fikrlash qobiliyatlarini shakllantirishga, jamiyatga moslashishga va kelajakdagi muvaffaqiyatlarga erishishga ta'sir qiladi. Psixologik jihatlarini inobatga olgan holda, o'qituvchilar va psixologlar o'smirlarning tafakkurini rivojlantirishda alohida e'tibor qaratishlari kerak. O'smirlarning aqliy faoliyatini rivojlantirishda, ularning tanqidiy fikrlashni, mustaqil qarorlar qabul qilishni, emosional barqarorlikni saqlashni o'rgatishning ahamiyati katta. O'qituvchilarning interaktiv metodlar, mas'uliyatli yondashuvlar, va psixologik qo'llab-quvvatlash orqali o'smirlarning tafakkurini rivojlantirishni amalga oshirish mumkin. Shuningdek, o'smirlarning o'zlikni anglash va ijtimoiy moslashuviga yordam berish, ularning shaxsiy o'sishini va o'zaro munosabatlarini yaxshilashga imkon yaratadi.

Takliflar:

1. **Psixologik qo'llab-quvvatlash va maslahatlar:** O'smirlarning tafakkurini rivojlantirish uchun psixologik yordam va maslahatlar zarur. O'qituvchilar, psixologlar va tarbiyachilar o'smirlarni psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlash, ularni hissiy holatlari va stressni boshqarish bo'yicha o'rgatishlari lozim.

2. **Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun metodlar:** O'smirlarni tanqidiy fikrlashga o'rgatish uchun ta'lim jarayonida masalalarni hal qilish, dilemmalarni baholash va muammolarni turli nuqtai nazardan tahlil qilish imkoniyatlarini yaratish kerak. Interaktiv va amaliy yondashuvlar bu borada samarali bo'lishi mumkin.

3. **Mustaqil qarorlar qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirish:** O'smirlarni mustaqil qarorlar qabul qilishga o'rgatish, ular uchun turli vaziyatlarda to'g'ri tanlov qilishni o'rgatish zarur. Ta'lim jarayonida bunday ko'nikmalarni rivojlantirish uchun o'qituvchilar o'quvchilarga muammolarni o'zlari hal qilish imkoniyatini yaratishlari kerak.

4. **Emosional barqarorlikni ta'minlash:** O'smirlarning tafakkurini rivojlantirish uchun ularning emosional barqarorligini saqlash zarur. Bu uchun ta'lim jarayonida stressni boshqarish, hissiy holatni anglash va o'z-o'zini boshqarish bo'yicha maxsus darslar tashkil qilish muhimdir.

5. **Ko'p qirralik intellektga e'tibor qaratish:** O'smirlarning intellektual salohiyatini rivojlantirishda Howard Gardnerning ko'p qirralik intellekt nazariyasini inobatga olish lozim. O'smirlar tafakkurining turli sohalarda rivojlanishiga imkon berish, ularning aqliy faoliyatining turli yo'nalishlarda kengayishiga yordam beradi.

6. **Ijtimoiy moslashuv va jamoaviy ishni rivojlantirish:** O'smirlarni ijtimoiy moslashuvga va jamoaviy ishlarga o'rgatish, ularga guruhda ishlashni va o'zaro muammolarni hal qilishni o'rgatish zarur. Bu ularning shaxsiy va ijtimoiy hayotiga ta'sir qiladi va tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Isroilov R. X. – Psixologiya asoslari. – T.: O'zbekiston, 2003.
2. Qodirov M. A. – Psixologik maslahat. – T.: O'zbekiston, 2011.
3. Sirojiddinov Sh. X. – O'smirlar psixologiyasi. – T.: O'zbekiston, 2015.
4. Xolmurodov X. T. – Ta'lim va tarbiyada psixologiya. – T.: O'zbekiston, 2010.
5. Usmonov Sh. Sh. – O'smirlik davri va shaxsiyat shakllanishi. – T.: O'zbekiston, 2013.
6. Jalilov M. Z. – Psixologik yondashuvlar: O'smirlar bilan ishlash. – T.: O'zbekiston, 2017.